

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök hatályos szabályozásának önellentmondásai és módosítási javaslatok, de lege ferenda

Self-contradictions of the Current Regulations and Proposals for Modifications „de lege ferenda” of Covert Means Subject to Permission of a Judge

Steiner Gábor

Dr. bíró, doktorandusz
Fővárosi Törvényszék,
Pécsi Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola
steinergabor@birosag.hu

Absztrakt

Cél: A 2018 júliusában hatályba lépett új büntetőeljárás törvény számos olyan üdvözlendő újítást vezetett be a leplezett eszközökkel és azok alkalmazása eredményének felhasználásával kapcsolatban, amelyek a törvényesség szempontjából igen szigorú garanciákat teremtenek. Ezzel szemben azonban két olyan további önellentmondás maradt, illetőleg került bele a hatályos büntetőeljárás törvénybe is, amelyeket meglátásom szerint újraszabályozni lehet szükséges.

Módszertan: A bírósági esetjog és a közelmúltban a jogalkalmazásban felmerült konkrét problémák vizsgálatával elemeztem azokat a gyakorlatban is előkerülő szabályozási hiányosságokat, amelyekre a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény nem ad megnyugtató megoldást.

Megállapítások: A dolgozatban bemutatásra kerülő, a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközöket érintő szabályozási hiányosságok egyrészt – és ez az első bemutatásra kerülő eset – akaratlanul is korlátozzák a védekezés lehetőségét a vádlottak számára, másrészt pedig – ami a második bemutatásra kerülő eset – ugyanígy nem teremtenek egyértelmű felhasználási lehetőséget a jogalkalmazás számára.

Érték: A dolgozatomban bemutatott hiányosságok újraszabályozása esetén erősíthető lehet a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának és felhasználásának törvényessége, mind a bizonyítás, mind pedig a védekezés szempontjából nézve egyaránt.

Kulcsszavak: leplezett eszközök, bírói engedély, eredmény, felhasználás, határidő

Abstract

Aim: The new Code of Criminal Procedure, which entered into force in July 2018, introduced several welcome innovations regarding covert means and the use of the results of their application, which create very strict safeguards in terms of legality. However, two additional self-contradictions remained and were included in the current criminal procedure law, which in my opinion, may need to be re-regulated.

Methodology: By examining the court case law and the specific problems that have recently arisen in the application of the law, I have analyzed the regulatory deficiencies that arise in practice, for which the currently criminal procedure law in force does not provide a satisfactory solution.

Findings: On the one hand, the regulatory deficiencies concerning covert means subject to permission of a judge presented in the paper – and this is the first case to be presented – unwittingly limit the possibility of defense for the accused, on the other hand – which is the second case to be presented – they also do not create a clear possibility of application of the law.

Value: In the event of a re-regulation of the shortcomings described in this paper, the legality of the application and use of covert devices subject to permission of a judge may be strengthened, both from the point of view of proof and defense.

Keywords: covert means, judicial permission, result, use, time limit

Bevezetés

A titkos eszközök alkalmazása minden ország büntetőjogában az a fajta bizonyítási eszköz, amely leginkább korlátozza az egyes emberi jogokat. Magyarországon mind az Alaptörvény, mind pedig a hazánk által elfogadott nemzetközi egyezmények szigorú korlátokat határoznak meg azzal kapcsolatban, hogy ezen eszközök alkalmazása során az emberi jogok a lehető legkisebb mértékben – de értelemszerűen valamennyire mégis elengedhetetlenül – sérüljenek.

Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése ezzel összefüggésben meghatározza, hogy *„Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben*

tartásával korlátozható”, mint ahogyan az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kihirdetett Egyezmény 8. cikk 1. és 2. pontja, mely szerint „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges”.

Emellett azonban kiemelt figyelmet érdemel annak felismerése is, hogy a hatóságok eljárásuk során még ha tiszteletben tartják is az alapvető jogokat, és még ha a titkos eszközök által olyan információ kerül is beszerzésre, amely alkalmas lehet a bűncselekmény bizonyítására, még abban az esetben is igen könnyedén elbukhat a megszerzett adatok felhasználhatósága. Nem elég ugyanis a titkos eszközöket a jogszabályoknak megfelelően alkalmazni, ugyanolyan fontos az is, hogy a hatóságok a felhasználásuk érdekében is a jogszabályok szerint járjanak el, mivel egyetlen eljárási hiba vagy határidős mulasztás is tönkretelhet egy egész operatív akciót.

Ezen nem szándékolt hatósági mulasztásokból eredő felhasználhatósági anomáliák kiküszöbölése érdekében – szemben a korábbi szabályozás keretdiszpozícióival – a jelenleg hatályos büntetőeljárási törvény 2018. július 1. napjától kezdődően számos olyan rendelkezést tartalmaz, amely szigorú törvényi határidők közé szorítja az adatszerzést folytató hatóságokat, melyeknek megsértése a beszerzett bizonyítékok fel nem használhatóságát is eredményezheti.

Ezzel összefüggésben mindenképp utalni kell a leplezett eszközök alkalmazása eredményének felhasználásával kapcsolatban a Be. XLI. fejezetében meghatározott, illetőleg a titkos információgyűjtés eredményének felhasználásával kapcsolatban a Be. XLII. fejezetében meghatározott, pontosan körülírt határidőkre, amelyek a korábbi szabályozással ellentétben már nem nyújtanak lehetőséget a törvényi rendelkezések eltérő jogalkalmazói értelmezésére (mint ami például a titkos információgyűjtésnél a korábbi eljárási törvényben a „haladéktalan” vagy utóbb „nyomban” kifejezésekkel meghatározott feljelentési határidő kapcsán merült fel).

Így például a hatályos szabályozás a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazása eredményének felhasználása körében minden olyan esetben, amikor a hatóságok nem annak az adott bűncselekménynek a bizonyítására [Be. 252. § (2) bekezdés], vagy pedig nem azzal a személlyel szemben kívánják felhasználni a beszerzett bizonyítékot [Be. 252. § (3) bekezdés], ami miatt

és akivel szemben az alkalmazást a bíróság korábban engedélyezte, szigorú formai és tartalmi követelményeket határoz meg ahhoz, hogy a bizonyíték felhasználható is lehessen.

Az általános szabály alóli fenti első kivételt az az eset jelenti, amikor a leplezett eszközök eredménye olyan személlyel szemben kerül felhasználásra, akivel szemben az alkalmazást előzőleg a bíróság engedélyezte, azonban az engedélyben megjelölt személy egy olyan bűncselekményének bizonyítására, amit a bírósági engedélyben eredetileg nem jelöltek meg. Ennek a feltétele ugyanakkor az, hogy a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv legkésőbb harminc napon belül az engedélyben meg nem jelölt személynek a vonatkozásában az előkészítő eljárás vagy a nyomozás megindításáról, vagy pedig az esetlegesen már folyamatban lévő büntetőeljárásban való felhasználásáról rendelkeznek, vagy kezdeményezze, mint ahogyan az is, hogy az eszköz alkalmazásának az általános feltételei az érintett személy újonnan felmerült bűncselekménye vonatkozásában is ugyanúgy maradéktalanul fennálljanak.

Az általános szabály alóli másik kivételt pedig az az eset jelenti, amikor a leplezett eszközök eredménye ugyanannak a bűncselekménynek a bizonyítására kerül felhasználásra, amely miatt az alkalmazást előzőleg a bíróság engedélyezte, azonban olyan elkövetővel szemben, akit a bírósági engedélyben eredetileg az azzal érintett személyek közt még nem jelöltek meg. Ennek feltétele hasonlóképpen az, hogy a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv, legkésőbb harminc napon belül, az engedélyben meg nem jelölt személynek a vonatkozásában az előkészítő eljárás vagy a nyomozás megindításáról, vagy pedig az esetlegesen már folyamatban lévő büntetőeljárásban való felhasználásáról rendelkeznek vagy kezdeményezze.

Van ugyanakkor egy további olyan, a korábbi eljárási törvényben egyáltalán nem szabályozott eset is, amikor a leplezett eszközök alkalmazásának eredménye egy olyan bűncselekménynek a bizonyítására és – egyúttal – egy olyan másik személlyel szemben is felmerül, amely bűncselekmény és amely személy korábban az engedélyben egyaránt nem került megjelölésre. Az új büntetőeljárási törvény érdemi újítása, hogy az engedélyben nem szereplő személynek az engedélyben nem megjelölt bűncselekménye vonatkozásában is lehetővé teszi a beszerzett adat bizonyítékként való felhasználását. A törvény indokolása szerint *„indokolt volt erre az esetre olyan feltételeknek a meghatározása, amelyek egyértelművé teszik ezen új lehetőség kivételes érvényesülését, és az adatok jogszerű kezelését további rendelkezésekkel garantálja. A törvény megoldásának első eleme, hogy a 234. §-ban meghatározott bűncselekményi körnél szűkebb körben, kizárólag a nagy tárgy súlyú bűncselekmények bizonyítására teszi lehetővé az adatok engedélytől eltérő felhasználását”*. Ennek megfelelően tehát

a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásának eredménye az engedélyben meg nem jelölt személynek az engedélyben meg nem jelölt bűncselekménye vonatkozásában kizárólag a más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmények, az emberrablás, az öt évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő, a Btk. XXIV. Fejezete szerinti állam elleni bűncselekmény, a terrorcselekmény, a terrorizmus finanszírozása vagy a szándékosan elkövetett közveszély okozása bizonyítására lehet csakis felhasználható [253. § (1) bekezdés].

Mindenképpen megállapítható tehát, hogy az új eljárási törvény számos olyan üdvözlendő újítást vezetett be a leplezett eszközökkel és azok alkalmazása eredményének felhasználásával kapcsolatban, amelyek a törvényesség szempontjából igen szigorú garanciákat teremtenek. Így például lehetetlenné teszi a korábban a jogállamiság szempontjából fő veszélynek tekintett „készletezést” a lehallgatási anyagok terén, hiszen, hogy ha a hatóságok nem kezdeményezik záros határidőn belül az eljárás lefolytatását a beszerzett bizonyítékok alapján, az erre szabott határidő lejártával megszűnik azok felhasználhatósága és bizonyítékként értékelhetősége is.

Ezzel szemben azonban, személyes meglátásom szerint, két olyan további önellentmondás található a jelenleg hatályos eljárási törvényben is, amelyek egyrészt – és ez az első alábbi eset – akaratlanul is korlátozzák a védekezés lehetőségét a vádlottak és a védők számára, másrészt – ami a második alábbi eset – nem teremtenek egyértelmű felhasználási lehetőséget a jogalkalmazás számára, ezért ezt a két területet esetlegesen újra szabályozni lehet szükséges.

Védhető-e úgy a terhelti jogok, hogy ezzel éppen magának a védekezésnek a lehetősége és köre szűkül? – Avagy a nem felhasználható adatok törléséből eredő problémák

A hatályos büntetőeljárási törvény 246. §-hoz fűzött indokolása szerint alapvető adatvédelmi szempontú és az Alaptörvénynek való megfelelést biztosító garanciális rendelkezés, hogy a leplezett eszközök alkalmazásának befejezését követően meg kell semmisíteni az ügyben érdektelen adatokat. Meg kell semmisíteni azt az adatot is, amelyet a halaszthatatlan elrendelés során szereztek be, ha az utólagos engedélyezés iránti indítványt a bíróság elutasította. A törvény a törlés határidejét, a relevancia gyakorlati megállapíthatóságára is figyelemmel, harminc napban határozza meg, a határidőt a leplezett eszközök alkalmazásának befejezésétől kell számítani. A törvény által meghatározott határidő minden esetben tételesen meghatározható, egyúttal

alkalmas a beszerzett adatok kiértékelésére is, így megakadályozza a készletre történő adatgyűjtést.

Az úgynevezett készletre történő adatgyűjtés – mint a jogállamiság egyik legnagyobb veszélyforrása – tilalmát tartalmazza a Be. 246. § (1) bekezdésének c) pontjának speciális rendelkezése is, amely szerint a leplezett eszköz alkalmazásának megszüntetését követő harminc napon belül az annak során megszerzett adatok közül törölni kell azon adatot, amelyet a büntetőeljárásban bizonyítékként nem lehet felhasználni.

Ezzel összefüggésben utalni kell a bizonyítékként fel nem használható adatok körében a Be. 254. §-ának rendelkezéseire is, amely – némi kivételt engedve – kizárja a felhasználható bizonyítékok köréből a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásának eredményét, hogy ha az érintett személy – azaz akivel a lehallgatott személy a lehallgatott beszélgetésében kommunikált – a terheltnek a védője vagy a mentességi joggal rendelkező hozzátartozója volt.

Miként az eljárási törvény indokolása is utal rá, az adatok bizonyítékként történő felhasználásának a Be. 254. §-ban meghatározott tilalmai a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának érintettjére az előkészítő eljárás vonatkozásában a Be. 343. §-ban és a nyomozás tekintetében a Be. 357. §-ban meghatározott szabályokkal együtt értelmezhetők. A büntetőeljárási törvény ennek megfelelően az előkészítő eljárás és a nyomozás szabályai között meghatározza azon személyi kört, akikkel szemben, illetve azon védett adatok körét, amelyek megismerése érdekében nem alkalmazható bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz. A törvény garanciarendszere ily módon egységesen és teljeskörűen biztosítja, hogy a büntetőeljárás során eljáró szervek egyrészt csak a legszükségesebb esetben és rendeltetésszerűen ismerhessék meg azon adatokat, amelyek megismerése az azokat kezelő személy jogszerű döntésétől függ, másrészt célzottan ne ismerhessék meg azokat az adatokat, amelyeket törvényi rendelkezés alapján nem ismerhetnek meg. E garanciarendszer egyúttal azt is biztosítja – írja az indokolás –, hogy e védelem a védett adatokat kezelő személyi kör számára ne nyújtson indokolatlan mentességet a megszerzett adatok velük szemben történő felhasználása alól, ha egyébként bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsíthatók.

A törvény tehát az adatok szélesebb körű felhasználása mellett kategorikusan megtiltja a beszerzett adatok felhasználását olyan esetekben, ha az a tanúvalomlás akadályai körében is védett adat, vagy a védőnek valamely törvényes védői tevékenysége során történt olyan kommunikációjára vonatkozik, amely tekintetében a védekezéshez való jog nem korlátozható.

A felhasználási tilalmak körében az eljárási törvény kommentárja maga is felhoz rá példákat, hogy milyen megfontolás vezette a jogalkotót akkor, amikor

az ilyen adatok bizonyítékként való felhasználását, illetve konkrétan az ebből származó adatoknak magát a törlését is előírta. E körben rögzíti, hogy „*Bizonyítékként nem lehet felhasználni a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásának eredményét, ha az érintett olyan védőként eljáró személy, akivel szemben a Be. 357. §-a alapján bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz nem lett volna alkalmazható. Például a gyanúsított lehallgatása során rögzítik a gyanúsított és védője telefonbeszélgetését, amelyben a gyanúsított a védőnek elismeri a bűncselekmény elkövetését. Ez a beszélgetés bizonyítékként nem használható fel. Bizonyítékként nem lehet felhasználni a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásának eredményét, ha az érintett olyan hozzátartozó, akivel szemben a Be. 343. §-a és a Be. 357. §-a alapján bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz nem lett volna alkalmazható. Például a lehallgatott gyanúsított az általa elkövetett bűncselekményről beszámol a feleségének. Ez a beszélgetés bizonyítékként nem használható fel.*” (Polt, 2017). A fentiek alapján is jól látható, hogy az eljárási törvény a terheltek jogait kívánja akkor és azzal védeni, hogy nem engedi ellenük felhasználni azokat az egyébként jogszerűen megszerzett bizonyítékokat, amelyek olyan „bizalmi” élethelyzetekben születtek, ahol a terheltek – akik nem kötelesek igazmondásra és az önvádra – a saját hozzátartozóikkal vagy a védőkkel fennálló bizalmi viszony alapján olyan kijelentéseket tettek, amelyeket egyébként a velük kommunikáló érintett személyek az adott eljárásban nem árul(hat)nának el.

Ezzel összefüggésben ismételten utalni kell a Be. 246. § (1) bekezdésének c) pontjának már hivatkozott rendelkezésére is, amely szerint a leplezett eszköz alkalmazásának megszüntetését követő harminc napon belül az annak során megszerzett adatok közül törölni kell azon adatot – így tehát a fentieket is –, amelyet a büntetőeljárásban bizonyítékként nem lehet felhasználni.

Összefoglalóan tehát, amennyiben a lehallgatott személy a védőjével vagy a mentességi joggal rendelkező hozzátartozójával folytat telefonbeszélgetést, az annak során – alapvetően nem tiltottan, hiszen az eljárási törvény nem magát a rögzítést (persze értelemszerűen csak abban az esetben, ha az nem rosszhiszeműen és visszaélészerűen történik, azaz nem nyilvánvaló már a rögzítés pillanatában is az érintett személy mentességi joga és az abból eredő tilalmazottsága), hanem a felhasználást tiltja e körben – rögzített adatokat bizonyítékként nem lehet ellenük később felhasználni a büntetőeljárásban, sőt, az ilyen jellelű rögzített beszélgetéseket a lehallgatás befejezése után törölni is szükséges.

A kérdés ugyanakkor az, hogy mi történik akkor, hogy ha ezekből a kötelezően törlésre kerülő beszélgetésekből, amelyeket a terhelt akár a védőjével, akár a hozzátartozójával folytatott, éppen ellenkezőleg, nem a terhére, hanem a javára értékelhető bizonyíték származik? A jelenlegi szabályozás e tárgykorben

nem tesz különbséget, így ezen adatokat is törölni szükséges. Arra nézve pedig, hogy a kérdés nem csak elméleti, álljon itt az alábbi kettő példa.

Mind a korábbi, mind pedig a jelenlegi büntetőeljárás törvény szintén egyértelműen rögzíti tehát azt a személyi kört, akik elkövetésének felderítésére a leplezett eszközök alkalmazhatók. Ezt jelenleg a 2017. évi XC. törvény 254. §, míg korábban az 1998. évi XIX. törvény 206. § (6) bekezdése szabályozta, melynek alapelvei az idők során érdemben nem változtak. Ennek megfelelően bizonyítékként nem volt felhasználható a titkos adatszerzés eredménye a korábbi eljárási törvény szabályozása szerint, ha a titkos adatszerzés érintette – anélkül, hogy azt a bíróság engedélyezte volna – az ügyben eljáró védő, illetőleg olyan személy volt, aki tanúként nem hallgatható ki vagy a vallomástételt a 82. § (1) bekezdése alapján megtagadhatja. A hatályos eljárási törvény pedig mindezt akként tartalmazza – annak csak a főbb rendelkezéseit itt meghivatkozva –, hogy bizonyítékként nem lehet felhasználni a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásának eredményét, ha az érintett olyan védőként eljáró személy, akivel szemben a 357. § alapján, vagy az érintett olyan hozzátartozó, akivel szemben a 343. § és a 357. § alapján bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz nem lett volna alkalmazható.

A Fővárosi Törvényszék a 22.B.1782/2010/97. számon hozott ítéletében a titkos adatszerzés eredményének egy részét a garanciális szabályok megsértésére hivatkozva – mivel a titkos információgyűjtést a nyomozás elrendelése után is folytatták – kizárta a bizonyítékok köréből.

Az adott ügyben a nyomozás elrendelésére 2007. november 29. napján került sor a 2007. november 20. napján a nyomozó hatósághoz eljuttatott névtelen levél alapján. Az ügy két vádlottjával szemben 2008. május 14-től 2009. február 7-ig titkos információgyűjtést engedélyezett a nyomozási bíró egy olyan ügyben, amelyben a nyomozást már elrendelték.

Az elsőfokú bíróság az ítéletében kifejtette, hogy feltéve, ha elfogadnánk azt a gondolatot, hogy e két vádlottra nem vonatkozott a már elrendelt nyomozás, velük szemben ettől függetlenül folyt egy titkos nyomozás, amire a nyomozó hatóság több ízben utalt, úgy a titkos információgyűjtés eredményének felhasználhatóságáról rendelkező akkori büntetőeljárás törvény 206/A. § (1) bekezdés b) pontjában írt feltétel sem valósult meg, nevezetesen, hogy az eredményeket abban az esetben lehetett volna csak felhasználni, ha az információgyűjtést végző szerv a feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett volna. A rendelkezésre álló iratokból kétséget kizáróan meg lehetett azonban állapítani, hogy ilyenre nem került sor.

Ezt az álláspontot erősítette továbbá az a tény is, hogy az érintett két vádlottal szemben 2008. december 5-től – 90 napra – engedélyezték a titkos adatszerzés

lefolytatását. Ez arra utalt, hogy maga a nyomozó hatóság is úgy ítélte meg, hogy e vádlottakkal szemben folyamatban van a nyomozás. Ebből adódott az a helyzet, hogy a két vádlottal szemben 2008. december 5. és 2009. február 7. közötti időszakra bírói engedéllyel rendelkeztek titkos adatszerzésre és titkos információgyűjtésre egyaránt, aminek értelemszerűen a vádlottak őrizetbe vétele idejéig volt realitása, vagyis 2008. december 17-ig, azonban ez nem változtatott azon a tényen, hogy egy adott időszakban ugyanazon terhelte mindkét titkosszolgálati eszköz engedélyezett volt.

Ezek összevetéséből következett tehát, hogy az elsőfokú bíróság a két érintett vádlott esetében a 2008. május 8. és a december 5. közötti időszakban a titkos információgyűjtés eredményét kirekesztette a bizonyítékok köréből. A bíróság álláspontja szerint ezt a problémát nem lehetett úgy értelmezni, hogy a nyomozó hatóság csupán egy formai hibát vétett, amikor a már folyamatban lévő nyomozás során nem tért át a titkos információgyűjtésről a titkos adatszerzésnek a szabályaira. A titkos eszközök alkalmazásának szabályait, annak alkalmazását – a bíróság álláspontja szerint – nem lehet nagyvonalúan kezelni és ilyen szabályszegéseket csupán formai hibaként minősíteni. A bíróságnak tehát az volt a döntése, hogy mivel a két érintett vádlottal szemben elrendelt titkos információgyűjtés a jogszabályok ellenére lett elrendelve, ennek következtében azt kirekesztette a bizonyítékok köréből.

A Fővárosi Törvényszék ítéletét a Fővárosi Ítéletábla mint másodfokú bíróság felülbírált, melynek során nem osztotta az elsőfokú bíróságnak a titkos adatszerzés eredményét kizáró álláspontját. A 3.Bf.267/2013/10. számú másodfokú ítéletében az ítéletábla kifejtette, hogy tévedett az elsőfokú bíróság, amikor a lehallgatási időszak egyik részében beszerzett titkos információgyűjtés eredményéről azt állapította meg, hogy az nem használható fel, mivel annak elrendelésére törvénysértően került sor, ezért azt kirekesztette a bizonyítékok köréből.

A másodfokú bíróság rögzítette, hogy bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés, ahogyan arra az elsőfokú bíróság is hivatkozott, a vádlott érdekeinek sérelmével jár, hiszen alapvető (így a magán- és családi élet, az otthon, a kapcsolattartás és a jó hírnév tiszteletben tartásának és a személyes adatok védelméhez való) jogokat sért, melyek korlátozására csak szűk körben, meghatározott eljárási rendben, a szükségesség és arányosság követelményének szem előtt tartásával kerülhet sor. Ha ezen garanciális szabályokat a hatóság az eljárása során megsérti, az adatszerzésnek azon része, amely terhelő tényeket tartalmaz, valóban nem használható fel.

A másodfokú bíróság álláspontja szerint azonban a garanciális szabályok megsértésével beszerzett adatszerzés eredménye felhasználható, amennyiben az nem a vádlott bűnösségét alátámasztó, hanem éppen ellenkezőleg, a vádlottat

mentő tényeket tartalmaz. Mindezekre tekintettel indokoltnak tartotta a konkrét ügyben megvizsgálni azt, hogy az ügyészség által megjelölt telefonlehallgatás és helyiségmegfigyelés eredményének van-e esetleg olyan része, amely a vádlottak által megvalósított cselekmény megítélése tekintetében nem terhelőnek minősül. Ennek különösen az adott büntetőügyben (hivatali visszaélés) megállapítható célzat vizsgálata körében volt jelentősége, ugyanis amennyiben a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés eredménye sem támasztja alá azt, hogy a vádlottak jogtalan előny okozásának szándékával cselekedtek, ez a cselekmény jogi megítélését is nagymértékben befolyásolhatja.

Éppen ezért a Fővárosi Ítéltábla a törvényszék hivatkozott ítéletét hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasította, amelynek a megismételt eljárására előírta, hogy vizsgálat tárgyává kell tenni a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés azon eredményét, melyet az ügyészség indítványában megjelölt, kizárólag arra, hogy azok a vádlottakra nézve mentő adatokat tartalmaznak-e, kiemelve e körben, hogy a terhelő adatok hiánya is ezt jelenti.

Összefoglalóan tehát megállapítható, hogy az adott ügyben a másodfokú bíróság – szemben az elsőfokon eljáró törvényszék ellentétes érvelésével – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a garanciális alapelvek megsértésével beszerzett bizonyítékok – az adott esetben lehallgatási anyagok – a vádlottak terhére ugyan nem, de a javukra felhasználhatók, azon esetekben, ha az abból kitűnő információk rájuk nézve mentő bizonyítékokat jelentenek.

Ezen elvi határozat tartalmából kiindulva, egy másik büntetőügyben, a Fővárosi Törvényszék a 25.B.614/2017/82. számú ítéletében egy olyan elvi probléma felmerülésével szembesült, hogy az ügyben érintett egyik vádlott azzal az észrevétellel élt, hogy az ő ártatlanságát azon lehallgatási közlemények igazolják, amelyeket egy vádlott-társa a hozzátartozóival folytatott.

Az általa hivatkozott lehallgatási közleményekről megállapítható volt, hogy azokban a vádlott a – Btk. szerinti – hozzátartozóival (édesapja, felesége, édesanyja) beszélt, emiatt azokra nézve a rögzítésük idején hatályban volt 1998. évi XIX. törvény 206. § (6) bekezdése – de ugyanígy a jelenleg hatályos eljárási törvény – alapján is felhasználási tilalom állt fenn, figyelemmel arra, a vádlott olyan személyekkel beszélt, akiknek tanúzási mentességi joga volt [*„a titkos adatszerzés érintettje olyan személy, aki a vallomástételt a 82. § (1) bekezdése alapján megtagadhatja”*].

A bírói gyakorlat szerint azonban – állapította meg itt is a bíróság – a garanciális szabályok megsértésével beszerzett adatszerzés eredménye felhasználható, amennyiben az nem a vádlott bűnösségét alátámasztó, hanem éppen ellenkezőleg, a vádlottat mentő tényeket tartalmaz. Mindezekre tekintettel – mivel a vádlott e beszélgetésekre hivatkozott, mint az ő érintettségét cáfoló

körülményekre – a bíróság az érintett beszélgetéseknek az anyagát érdemben vizsgálta, felhasználásuk azonban már mérlegelés kérdése, hogy valóban tartalmaz-e mentő információt.

A fentiek alapján nyilvánvaló tehát, hogy nem érvényesülhet a Be. 254. §-ában előírt felhasználási tilalom azokban az esetekben, amikor a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásának eredménye a terhelt javára értékelhető bizonyítékot tartalmaz.

A fenti – terhelt javára történő – értékelésre azonban nem nyílik a jogalkalmazó szerveknek – így elsősorban a bíróságnak – lehetősége akkor, hogy ha az ilyen jellegű adatokat nem ismeri meg. Ezen adatok megismerésére pedig általában nincs a bíróságnak lehetősége (és ugyanígy a vádlottnak és a védőnek sem), figyelemmel arra, hogy a Be. 246. § (1) bekezdés c) pontja – semmilyen szempont szerint nem differenciálva – ezen bizonyítékok törlését is előírja.

Mindezek alapján – álláspontom szerint – a Be. 246. § (1) bekezdés c) pontjának az annak megfelelő módosítása lehet szükséges, hogy a leplezett eszközök alkalmazása eredményének a törlésére nem, vagy csupán azok bíróság, illetőleg a vádlott és védője általi megismerését követően kerülhessen sor, annak érdekében, hogy a terheltnek javára értékelhető bizonyítékok – ad absurdum éppen az ő jogaik védelme érdekében előírt törlés által – ne vesszenek el.

A vádtól eltérő minősítés lehetősége megállapításának kihatása alaki halmaztat esetén a leplezett eszközök alkalmazása eredménynek a felhasználhatóságára

Általános büntetőeljárás alapelv, hogy a bíróság vád alapján ítélezik [Be. 6. § (1) bekezdés], hogy a bíróságnak a vádról döntenie kell, a vádon túl nem terjeszkedhet [Be. 6. § (2) bekezdés], illetve, hogy a bíróság csak a megvádolt személy büntetőjogi felelősségéről dönthet és csak olyan cselekményt bírálhat el, amelyet a vád tartalmaz [Be. 6. § (3) bekezdés].

A Be. 495. § (1) bekezdése tartalmazza azt, hogy ha megalapozottan feltehető, hogy a vád tárgyává tett cselekmény a vádirati minősítéshez képest más bűncselekmény vagy további bűncselekmény megállapítására lehet alkalmas, illetve a vádirati minősítés szerinti bűncselekmény súlyosabban vagy enyhébben minősülhet, a bíróság végzésével megállapítja, hogy a vád tárgyává tett cselekmény a vádtól eltérően hogyan minősülhet.

Esetenként előfordul, hogy az ügyészség úgy emel vádat egy büntetőügyben, hogy a vádlott egy cselekménye több bűncselekményt valósít meg, azonban a vád szerinti jogi minősítés nem a vádirati tényállás szerint megállapítható

valamennyi bűncselekményt tartalmazza. Ilyen esetekben a bíróságnak a feladata az, hogy megállapítsa a vádtól eltérő minősítés lehetőségét. Mindez természetesen nem okoz eljárási problémát, időnként előfordul ilyen eset, ugyanakkor ez érdemi kihatással bírhat már az ügyben beszerzett leplezett eszközök felhasználhatóságára.

E körben előzetesen hivatkozni szükséges a leplezett eszközök alkalmazása eredményének felhasználásával kapcsolatos szabályokat (Be. 252., 253., 254. §), melyre már történt is utalás.

Az eljárási törvény eltérő rendelkezéseket tartalmaz azokra az esetekre, amikor a felhasználás célja az engedélyben szereplő személynek az engedélyben megjelölt bűncselekménye, illetve akkor, amikor az az engedélyben szereplő személynek az engedélyben nem megjelölt bűncselekménye, hasonlóképpen akkor, amikor az az engedélyben nem szereplő személynek az engedélyben megjelölt bűncselekménye, végezetül pedig akkor, amikor a felhasználás célja az engedélyben nem szereplő személynek az engedélyben nem megjelölt bűncselekménye.

Ezen felsorolást olvasva fel kell tűnjön, hogy a főszabály és az első két kivétel az előző büntetőeljárási törvényben is szabályozásra került. Az új eljárási törvény érdemi újítása, hogy az engedélyben nem szereplő személynek az engedélyben nem megjelölt bűncselekménye vonatkozásában is lehetővé teszi már a beszerzett adatok bizonyítékként való felhasználását. Minderre azonban csupán szigorú törvényi feltételeknek való megfelelés esetén kerülhet sor, mely egyrészt csak a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetésére teszi azt lehetővé, másrészt rövidebb eljárási határidők alkalmazásával szorítja rá a jogalkalmazókat a megfelelő eljárásra.

Az engedélyben szereplő személynek az engedélyben megjelölt bűncselekménye [252. § (1) bekezdés]

A büntetőeljárási törvény általános szabálya szerint a leplezett eszközök alkalmazásának eredménye annak a bűncselekménynek a bizonyítására és azzal az érintett személlyel szemben használható fel, amely miatt s akivel szemben az alkalmazást a bíróság előzőleg engedélyezte.

Fentiek alól a törvény több kivételt is enged, bizonyos garanciális feltételek teljesülése esetén, melyeknek egy része – az utolsó kivétellel – már a korábbi szabályozásban is szerepelt.

Az engedélyben szereplő személynek az engedélyben nem megjelölt bűncselekménye [252. § (2) és (4) bekezdések]

Az általános szabály alóli egyik kivételt az az eset jelenti, amikor a leplezett eszközök eredménye olyan személlyel szemben kerül felhasználásra, akivel szemben az alkalmazást előzőleg a bíróság engedélyezte, azonban az engedélyben megjelölt személynek egy olyan bűncselekményének a bizonyítására, amit a bírósági engedélyben eredetileg nem jelöltek meg.

Ennek a feltétele azonban az, hogy a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv legkésőbb harminc napon belül az engedélyben meg nem jelölt személynek a vonatkozásában az előkészítő eljárás vagy a nyomozás megindításáról, vagy pedig az esetlegesen már folyamatban lévő büntetőeljárásban való felhasználásáról rendelkezzen, vagy kezdeményezze, mint ahogyan az is, hogy az eszköz alkalmazásának az általános feltételei az érintett személy újonnan felmerült bűncselekménye vonatkozásában is ugyanúgy maradéktalanul fennálljanak.

Az engedélyben nem szereplő személynek az engedélyben megjelölt bűncselekménye [252. § (3) és (4) bekezdések]

Az általános szabály alóli másik kivételt az az eset jelenti, amikor a leplezett eszközök eredménye ugyanannak a bűncselekménynek a bizonyítására kerül felhasználásra, amely miatt az alkalmazást előzőleg a bíróság engedélyezte, azonban olyan elkövetővel szemben, akit a bírósági engedélyben eredetileg az azzal érintett személyek közt még nem jelöltek meg.

Ennek a feltétele azonban az, hogy a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv – legkésőbb harminc napon belül – az engedélyben meg nem jelölt személynek a vonatkozásában az előkészítő eljárás vagy a nyomozás megindításáról, vagy pedig az esetlegesen már folyamatban lévő büntetőeljárásban való felhasználásáról rendelkezzen vagy kezdeményezze.

Az engedélyben nem szereplő személynek az engedélyben nem megjelölt bűncselekménye (253. §)

Az általános szabály alóli harmadik kivételt az az eset jelenti, amikor a leplezett eszközök eredménye olyan bűncselekménynek a bizonyítására és olyan személlyel szemben kerül fel, amely bűncselekmény és személy korábban az engedélyben egyaránt nem került megjelölésre.

Az új büntetőeljárás törvény érdemi újítása, hogy az engedélyben nem szereplő személynek az engedélyben nem megjelölt bűncselekménye vonatkozásában is lehetővé teszi a beszerzett adat bizonyítékként való felhasználását. A törvény indokolása szerint „*indokolt volt erre az esetre olyan feltételeknek a meghatározása, amelyek egyértelművé teszik ezen új lehetőség kivételes érvényesülését, és az adatok jogszerű kezelését további rendelkezésekkel garantálja. A törvény megoldásának első eleme, hogy a 234. §-ban meghatározott bűncselekményi körnél szűkebb körben, kizárólag a nagy tárgy súlyú bűncselekmények bizonyítására teszi lehetővé az adatok engedélytől eltérő felhasználását*”. Ennek megfelelően tehát a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásának eredménye az engedélyben meg nem jelölt személynek az engedélyben meg nem jelölt bűncselekménye vonatkozásában kizárólag a más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmények, az emberrablás, az öt évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő, a Btk. XXIV. Fejezete szerinti állam elleni bűncselekmény, a terrorcselekmény, a terrorizmus finanszírozása, vagy a szándékosan elkövetett közveszély okozása bizonyítására lehet csakis felhasználható [253. § (1) bekezdés].

Miként az indokolás is utal rá, további garanciális szabály, hogy az engedélyben nem szereplő személynek az engedélyben nem megjelölt bűncselekményére vonatkozó adat felhasználása esetén, a titkos információgyűjtés eredményének felhasználására vonatkozó eljárásrendhez hasonlóan rövidebb, a felhasználni kívánt adat megszerzését követő nyolc napos határidőhöz kötött a büntetőeljárás kezdeményezésének, illetve elrendelésének kötelezettsége [253. § (1) bekezdés b) pont]. A garanciarendszer harmadik elemeként a törvény előírja, hogy az adatok felhasználását a bíróságnak engedélyeznie kell [253. § (1) bekezdés c) pont]. A bíróság ezen utólagos engedélyezési eljárására és annak ügyészség általi kezdeményezésére a törvény egyértelműen szabott határidőket állapít meg, amelyeket a 253. § (2)–(3) bekezdése tartalmaz.

Az eljárási törvény leplezett eszközökkel kapcsolatos egyik legfontosabb újítása tehát az, hogy meghatározott bűncselekményekre korlátozva és kötött eljárási szabályok betartásával, de az engedélyben nem szereplő személynek az engedélyben nem megjelölt bűncselekménye vonatkozásában is lehetővé teszi adott esetben az – eredetileg más személy lehallgatása során, más bűncselekmény vonatkozásában – beszerzett adat bizonyítékként történő felhasználását. A büntetőeljárás törvény kommentárja is idézi azt az előre nem kiszámítható élethelyzetet, mely szerint „*példának okáért lehallgatáskor előfordulhat, hogy a bírói engedélyben megjelölt személyt fölhívja egy ismerőse, és nem tudva a lehallgatás tényéről, ilyen vagy olyan okból beszámol az érintettnek egy általa elkövetett olyan bűncselekményről, amely nem része a bírói engedélynek*”.

Ebben az esetben az officialitás elve konkurál a jogállamiság követelményével. A leplezett eszköz alkalmazására feljogosított szerv hivatalból értesül egy bűncselekményről, vagyis feljelentési kötelezettsége keletkezik. A leplezett eszköz – a hatóság szándékán túl tudomásra jutott – eredményének korlátozás nélküli felhasználása ugyanakkor ellenkezik a jogállamiság követelményével”. A jogalkotó ezt a dilemmát azzal oldotta föl, hogy szigorú feltételeket állapított meg azzal kapcsolatban, hogy az így beszerzett – a hatóság tudomására nem szándékoltan jutott – bizonyíték mely esetekben használható fel (Polt, 2017).

A felvetésben szereplő ellentmondás lényege pedig a következőkben keresendő.

Mi történik már bírósági szakban a leplezett eszközök alkalmazása eredményének felhasználhatóságával abban az esetben, hogy ha a vád tárgyává tett cselekmény a vádirati minősítéshez képest további bűncselekmény tényállását is tartalmazza, azaz, ha az elkövető egy cselekménye több bűncselekményt valósít meg, azonban a vádirat szerinti jogi minősítés nem a vádirati tényállás szerint megállapítható valamennyi bűncselekményt tartalmazza? Ebben az esetben ugyanis törvényszerű az, hogy a leplezett eszköz alkalmazását engedélyező nyomozási bírói végzés sem tartalmazta korábban annak a további bűncselekménynek a jogi minősítését, amelynek a tekintetében így a bíróságnak meg kell állapítania a vádtól eltérő minősítés lehetőségét, illetve amelynek a vonatkozásában ugyancsak ki kell merítenie a vádat.

Ebben az esetben anyagi halmazat esetén (ha az elkövető több, egymástól elválo magatartása valósít meg több bűncselekményt) egyszerű a válasz: mivel annak idején nem merült fel annak a lehetősége, hogy a terhelt más bűncselekmény kapcsán is felelősségre vonható lehet, és ez a másik cselekmény sem a jogi minősítés, sem – és itt ez a legfontosabb – a történeti tényállás vonatkozásában nem szerepelt nyilván annak idején a leplezett eszköz alkalmazását engedélyező nyomozási bírói végzésben (mint ahogy utóbb értelemszerűen a vádiratban sem), így a Be. 252. § (4) bekezdése szerinti – 30 napon belül kezdeményezhető – előkészítő eljárás vagy nyomozás megindítás hiányában az utólagos felhasználhatóság lehetősége is hiányzik. Hiszen, ha korábban nem merült fel, hogy más bűncselekményről is lehet szó, nyilvánvalóan nem is indították meg külön annak a vonatkozásában az előkészítő eljárást vagy a nyomozást.

Más a helyzet azonban alaki halmazat esetén, tehát akkor, amikor az elkövető egyetlen magatartása valósított meg több bűncselekményt, mely esetben mind a leplezett eszköz alkalmazásának engedélyezésére irányuló ügyészi indítvány, mind az azt engedélyező (elrendelő vagy meghosszabbító) nyomozási bírói végzés, mind pedig később a vádirat történeti tényállása jó eséllyel magában foglalja a másik bűncselekménynek a leírását is, kizárólag csak annak a jogi minősítése nem szerepelt sem az indítványban, sem a végzésben, sem a vádiratban. Ilyen

esetben ugyanis alapvető – és az egész eljárásra kihatni tudó – kérdés, hogy itt egy másik bűncselekményről van-e szó (hiszen jogilag az nem lett beminősítve), vagy pedig ugyanarról a bűncselekményről (mivel magában a történeti tényállásban szerepelt az is).

Ettől függően ugyanis teljesen másképpen alakul a leplezett eszköz alkalmazása eredményének felhasználhatósága a továbbiakban a büntetőeljárásban. Az előbbi esetben ugyanis éppen úgy alakul a bizonyíték sorsa, mint az anyagi bűnhalmazat esetén, az utóbbi esetében azonban az minden további nélkül felhasználható lehet(ne) a büntetőeljárásban. Tekintettel ugyanakkor arra, hogy a Be. 252. §-nak az egyes bekezdései a „bűncselekmény”, nem pedig a „cselekmény” kifejezést használják, az egyértelműség – és az esetleges felhasználhatóság érdekében – indokolt lehetne azt a „cselekmény” kifejezéssel felváltani, hogy ilyen esetekben az egyébként törvényesen beszerzett bizonyíték felhasználható lehessen.

Hasonló dilemmával találkozhatunk akkor – és ez jellemző módon a korrupciós bűncselekményeknél fordulhat elő –, amikor a szükségképpen többes elkövetésnek kizárólag csak az egyik szereplőjével szemben került sor a leplezett eszköz alkalmazásának engedélyezésére. Egy vesztegetés ugyanis minden esetben feltételez legalább egy aktív és legalább egy passzív elkövetőt. Az első az, aki a jogtalan előnyt ígéri vagy adja, a másik pedig az, aki azt elfogadja. A kérdés tehát az, hogy mi történik olyankor, hogy ha a leplezett eszköz alkalmazását kizárólag az egyik szereplővel szemben rendelték el, hogyan alakul ebben az esetben az így beszerzett bizonyítéknak a másik elkövetővel szembeni felhasználhatóságának lehetősége?

A válasz a kérdésre egyáltalán nem mindegy a büntetőeljárás további kimenetele, mint ahogy a terhelteknek a sorsa szempontjából sem. Ha ugyanis arra az álláspontra helyezkedünk, hogy mivel itt összefügg a két cselekmény, és az egyik nincs a másik nélkül, és így egyetlen bűncselekménynek vesszük az aktív és a passzív vesztegető cselekményét (hiába az egyik adja, a másik kapja az előnyt), akkor a Be. 252. § (3) bekezdése alapján az engedélyben nem érintett személlyel szemben is felhasználhatók a lehallgatásuk során beszerzett bizonyítékok.

Ugyanakkor abban az esetben, hogy ha végül arra jutunk, hogy itt két különböző elkövetőnek a két különböző cselekményéről, és így két különböző bűncselekményről van szó, úgy abban az esetben a Be. 253. §-ban meghatározott „*az engedélyben meg nem jelölt személynek az engedélyben meg nem jelölt bűncselekménye*” esetére meghatározott szabályt szükséges alkalmazni, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a leplezett eszköznek a másik elkövetővel szembeni felhasználására – lévén, hogy a vesztegetés nem tartozik bele a Be.

253. §-ának az alkalmazása szempontjából a szóba jöhető bűncselekmények körébe – nem kerülhet sor.

A fentiekre tekintettel – álláspontom szerint – még számos olyan eleme van a leplezett eszközök eljárási törvényben való szabályozásának, ami újra- vagy továbbgondolást igényel, amelyek közül a legjellemzőbb példákat igyekeztem jelen tanulmányomban bemutatni.

Felhasznált irodalom

Polt P. (Főszerk.) (2017). *Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*. Wolters Kluwer.

Alkalmazott jogszabályok

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kihirdetett Egyezmény

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Steiner G. (2023). A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök hatályos szabályozásának önellentmondásai és módosítási javaslatok, de lege ferenda. *Belügyi Szemle*, 71(2), 221–237. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.2.3>